

Leila Murtola, terveydenhoitaja, leila.murtola@jns.fi

Joensuun kaupunki, Rantakylän neuvola, Ruoritie 3, 80160 Joensuu, p. (013) 267 4513

LENE terveydenhoitajan työvälineenä

LENE = leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio

Olen toiminut terveydenhoitajana lastenneuvolassa noin 15 vuotta. Tänä aikana lasten terveystarkastusten sisältö on monipuolistunut, kehityksen seuranta on tarkentunut ja lapsen kehityksen pulmakointiin on haluttu puuttua aina vain varhaisemmin, jotta voitaisiin tehdä kaikki mahdollinen heidän kehityksensä tukemiseksi ennen koulun alkua. LENE on työväline leikki-ikäisen lapsen kehityksen arviointiin ja seurantaan.

Olen käyttänyt LENEä jo usean vuoden ajan 2 ½-3-, 4-, 5- ja 6-vuotiaiden lasten tarkastuksissa eli kaikille ikäluokille, joille se on suunniteltu. Viime aikoina on Joensuussa osalle 6-vuotiaista tehty LENE kokonaan ja osalle ”typistetyksi” riippuen 5-vuotistarkastuksen sujumisesta. Suurin lapsista tekee tehtäviä mielellään. Kieltäytymisiä on eniten 2 ½-3-vuotiailla.

Pääpiirteittäin **LENE-arvion rakenne** on samanlainen eri-ikäisillä, mutta osiot vaihtelevat jonkin verran.

	2 ½-3 v.	4 v.	5 v.	6 v.
näköhavainto (alaosioita)	x	x	x	x
kuulohavainto	x	x	x	x
karkeamotoriikka (alaosioita)	x	x	x	x
koordinaatiokokeet			x	x
poikkeavat liikkeet	x	x	x	x
vuorovaikutus	x	x		
tarkkaavaisuus	x	x	x	x
puheen tuottaminen	x	x	lumiukko	x
puheen ymmärtäminen (alaosioita)	x	x	lumiukko	x
kuullun hahmottaminen	x	x	lumiukko	
kuulomuisti			lumiukko	x
lukemisen valmiudet				x
silmä-käsi -yhteistyö (alaosioita)	x	x	x	x
visuaalinen hahmottaminen			x	x
leikki	x	x		
omatoimisuus	x	x		

LENE-välineistö sisältää käsikirjan, tehtäväkirjan, testivälineet ja arviointilomakkeet. Tehtävissä on sekä määrällisesti että laadullisesti arvioitavia osia. Myös vanhempien kertomat asiat ja päivähoitosta tuleva tieto otetaan huomioon kehitysarviota tehtäessä.

LENEn merkintätapa useimmissa tehtävissä on: 0 = normaali suoriutuminen, terve käyttäytyminen, 1 = lievästi poikkeava, 2 = selvästi poikkeava ja K = kieltäytyminen. LENE-arvion tekemiseen kuuluu ohjekirjan mukaan 3-vuotiaalla noin 20 minuuttia, 4-vuotiaalla noin 30 minuuttia ja 5- ja 6-vuotiailla noin 45 minuuttia. Kuluva aika on yksilöllinen. Suurin osa tehtävistä arvioidaan ensin kyseisillä kriteereillä ja sen jälkeen tutkittavasta osa-alueesta muodostetaan laajempi kokonaisarvio käyttäen samoja merkintätapoja. Jotkin osa-alueet merkitään suoraan kokonaisarvioina. Kieltäytymiset vaikeuttavat kokonaisarvion luomista. Työntekijän perehtyneisyydellä LENEn tekemiseen ja tehtävien kriteereihin on merkitystä tulkintojen onnistumiselle. Työkokemus tekee suoritusten arvioinnista helpompaa. Joensuussa lääkäri tekee 5-vuotistarkastuksessa osan näköhavaintoon liittyvistä alaosioista sekä koordinaatiokokeet.

Terveydenhoitajan suorittaman tarkastuksen aikana lapsi voi olla tutkimustilanteessa yksin tutkijan kanssa (ei yleensä 2 ½-3-vuotias) ja vanhempi/vanhemmat odottavat odotushuoneessa tai vanhemmat voivat olla paikalla terveydenhoitajan huoneessa. Usein lapsi innostuu ja suoriutuu tehtävistä paremmin, jos vanhemmat eivät ole paikalla. Kaikki vanhemmat eivät ole halukkaita jättämään lastaan tutkijan kanssa, vaan kertovat haluavansa nähdä, mitä lapsi tekee ja miten hän suoriutuu tehtävistä. Pääsääntöisesti vanhemmat ovat suhtautuneet LENEen myönteisesti. LENE on vain osa leikki-ikäisen lapsen tarkastuskäyntiä. Käynteihin kuuluu oleellisena osana keskustelu lapsen vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa on tärkeää keskustella paitsi lapsen tekemistä tehtävistä myös kaikesta ikävaiheeseen liittyvästä sekä asioista, jotka vanhemmat tuovat esille.

Yleensä tarkastukseen varattu aika riittää kaikkeen oleelliseen, jos lapsi on yhteistyöhaluinen ja osaa tehtävät eikä vanhemmilla ole liiemmin huolia lapsensa suhteen. Jos lapsi tarvitsee aikaa tutustumiseen, suorituksissa on paljon poikkeavaa tai vanhemmilla on paljon keskusteltavaa, aika voi loppua kesken. Huolen puheeksi ottaminen on taitolaji. Lähtökohtana on aina, että toimitaan lapsen parhaaksi. Se pitäisi pystyä ilmaisemaan vanhemmille yksiselitteisesti. Hyvä yhteistyösuhde vanhempien kanssa mahdollistaa vaikeidenkin asioiden esille ottamisen.

LENEn avulla on mahdollista saada lapsen kehityksestä tarkempi ja monipuolisempi käsitys kuin ennen sen käyttöönottoa, LENE ohjaa yhdenmukaistamaan toimintaa, auttaa vanhempien ohjannassa ja keskusteluissa heidän kanssaan, helpottaa keskusteluja päivähoidon kanssa ja antaa kriteerit jatkotutkimuksiin ohjaamiseen. Erityistyöntekijän (psykologi, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, puheterapeutti) on mahdollista hahmottaa lapsen kokonaistilannetta lähetteen liitteenä olevasta LENE-koontilomakkeesta. Läheteitä erityistyöntekijöille on ehkä tullut jonkin verran aikaisempaa enemmän. Asiaa on vaikea arvioida, koska myös erityistyöntekijöiden määrällä on niihin vaikutusta. Jos ei ole ollut työntekijää, läheteiden kriteereitä on jouduttu tarkistamaan. Läheteiden kohdistaminen oikealle työntekijälle on ollut helpompaa kuin ennen. Yleensä eteenpäin lähetetään ainakin ne, joilla on pulmia useammalla kehityksen osa-alueella. Läheteet ovat olleet aiheellisia, vaikka aina ei ole ollut tarvetta terapiaan tai erikoissairaanhoidon läheteeseen tilanteen kartoituksen jälkeen. Perheet ovat saaneet joka tapauksessa ohjausta ja vinkkejä lapsensa kehityksen tukemiseksi. Erikoissairaanhoidon läheteiden määrään LENellä ei liene ollut vaikutusta. Tilastoja asiasta en ole nähnyt. Kaikki vanhemmat eivät ole halukkaita jatkoselvittelyihin. Uusintakäyntiin neuvolassa suurin osa heistäkin suostuu.

Olen kokenut LENEn auttavan minua työssäni. Tosin yksittäisellä neuvolakäynnillä havaituista asioista täytyy varoa tekemästä liian pitkälle meneviä päätelmiä. LENEstä saadun tiedon yhdistäminen vanhempien ja päivähoidon antamaan tietoon mahdollistaa paremman kokonaiskuvan saamisen lapsen kehityksestä. Vuosittain tehtävästä LENEstä huomaa lapsen kehityksen. Pienet yksittäisen kehityksen osa-alueen pulmat saattavat väistyä tai toisaalta pulman säilyessä tai pulmien lisääntyessä on helpompi tehdä päätös jatkoselvittelyistä. 3-vuotiailla tulee eniten uusintatarkastuksia kieltäytymisten vuoksi ja on ehkä vaikeinta tehdä päätös jatkotutkimusten tarpeesta. Epäselvissä tilanteissa lapsen perheineen voi ohjata neuvolalääkärin vastaanotolle tai voi konsultoida erityistyöntekijöitä. Jos lapsi on suoriutunut 4-vuotiaana LENEssä hyvin, 5-vuotiaana löytyy harvoin mitään suurempaa pulmaa.

Ennen LENEn käyttöönottoa on terveydenhoitajien hyödyllistä perehtyä sen käyttöön käyden tehtävät läpi tarkastus tarkastukselta välineineen ja tulkintoineen. Silloin se on luotettavampi seuratutkimus ja toimii käytäntöä yhdenmukaistavana. Aika ajoin olisi organisaation työntekijöiden hyvä kerätä LENE-tehtävien tulkintoja, jotta tulkinnat olisivat mahdollisimman yhdenmukaisia. Myös sijaisten riittävästä perehdytyksestä tulisi huolehtia.